

МОХНАТЮК В. Р.,

викладач

*(Вінницький фаховий коледж
Університету «Україна»)***ОЛІЙНИК О. М.,**старший викладач кафедри бізнесу
і права*(Вінницький інститут Університету
«Україна»)***БОНДАРЧУК В. В.,**

студент І курсу магістратури

*(Інститут права та суспільних
відносин)*

УДК 340.12:340(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.6>

**ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ:
ІНТЕГРАЦІЯ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ТА ФІЛОСОФІЇ ПРАВА
В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ**

Представлене дослідження розкриває філософські засади конституціоналізму через інтеграцію методологічних підходів теорії держави і права та філософії права. Конституціоналізм аналізується як багатоаспектний феномен, що поєднує нормативні положення, інституційні механізми та ціннісні компоненти правової дійсності, формуючи цілісну систему правового світогляду.

Робота досліджує еволюцію філософського підґрунтя конституціоналізму від класичних теорій суспільного договору до сучасних концепцій демократичного врядування. Обґрунтовується теза про конституціоналізм як філософсько-правову парадигму, що відображає діалектичний зв'язок між універсальними принципами справедливості та їх втіленням у конституційних системах різних країн з урахуванням їхніх історико-культурних особливостей.

Дослідження пропонує комплексний підхід, який поєднує формально-юридичний аналіз конституційних норм з філософським осмисленням їх ціннісного підґрунтя. Значна увага присвячена проблемі легітимності конституційного ладу в суспільствах з різноманітними уявленнями про справедливість. Критично аналізуються трансформації основоположних принципів конституціоналізму (верховенства права, поділу влади, захисту прав людини) в умовах глобалізації та цифровізації. Доводиться необхідність переосмислення традиційних категорій – суверенітету, громадянства, публічної сфери – з огляду на динаміку сучасних соціально-політичних процесів.

На основі міждисциплінарної методології розроблено концепцію «динамічного конституціоналізму», яка передбачає постійну взаємодію між формальним змістом конституційних норм та їх філософським тлумаченням у соціокультурному контексті. Стверджується, що така модель забезпечує адаптивність конституційних систем до суспільних змін без втрати їх інституційної цілісності.

Запропонована концепція долає обмеження як правового позитивізму, так і природно-правового підходу.

Дослідження сприяє розвитку міждисциплінарних розвідок на перетині теорії держави і права, філософії права та конституційного права, пропонуючи інноваційну методологічну основу для аналізу трансформаційних процесів у сучасних правових системах в умовах глобальних викликів.

Ключові слова: конституціоналізм, філософія права, теорія держави і права, динамічний конституціоналізм, легітимність конституційного ладу.

Mokhnatiuk V. R., Oliynyk O. M., Bondarchuk V. V. Philosophical foundations of constitutionalism: integration of the theory of state and law and philosophy of law in the context of the development of the modern legal system

This study reveals the philosophical foundations of constitutionalism through the integration of methodological approaches of the theory of state and law and philosophy of law. Constitutionalism is analysed as a multidimensional phenomenon that combines normative provisions, institutional mechanisms and value components of legal reality, forming an integral system of legal outlook.

The article examines the evolution of the philosophical basis of constitutionalism from classical social contract theories to modern concepts of democratic governance. The author substantiates the thesis of constitutionalism as a philosophical and legal paradigm reflecting the dialectical relationship between the universal principles of justice and their implementation in the constitutional systems of different countries, taking into account their historical and cultural characteristics.

The study proposes a comprehensive approach that combines formal legal analysis of constitutional provisions with philosophical understanding of their value basis. Considerable attention is paid to the problem of the legitimacy of the constitutional order in societies with different conceptions of justice. The author critically analyses the transformations of the fundamental principles of constitutionalism (rule of law, separation of powers, protection of human rights) in the context of globalisation and digitalisation. The author proves the necessity of rethinking traditional categories – sovereignty, citizenship, public sphere – in view of the dynamics of modern socio-political processes.

On the basis of an interdisciplinary methodology, the author develops the concept of ‘dynamic constitutionalism’, which implies a constant interaction between the formal content of constitutional provisions and their philosophical interpretation in the socio-cultural context. It is argued that such a model ensures the adaptability of constitutional systems to social changes without losing their institutional integrity. The proposed concept overcomes the limitations of both legal positivism and the natural law approach.

The study contributes to the development of interdisciplinary research at the intersection of the theory of state and law, philosophy of law and constitutional law, offering an innovative methodological framework for analysing transformation processes in modern legal systems in the context of global challenges.

Key words: constitutionalism, philosophy of law, theory of state and law, dynamic constitutionalism, legitimacy of the constitutional order.

Вступ. У сучасних умовах трансформації правових систем актуалізується потреба в глибокому філософському осмисленні конституціоналізму як фундаментальної основи організації суспільного та державного життя. Незважаючи на значний доробок як у галузі теорії держави і права, так і в філософії права, спостерігається недостатня інтеграція цих підходів щодо дослідження конституціоналізму як комплексного феномену. Проблематика

полягає в подоланні методологічної роз'єднаності формально-юридичних та філософських підходів до розуміння конституціоналізму. Традиційні дослідження часто розглядають конституціоналізм або як суто правовий інститут, або як абстрактний філософський конструкт, що призводить до фрагментарності наукового пізнання цього багатовимірного явища.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка цілісної концепції філософських засад конституціоналізму на основі інтеграції методологічних підходів теорії держави і права та філософії права, виявлення діалектичного взаємозв'язку між нормативною та ціннісною складовими конституційних систем, а також формування теоретичної моделі «динамічного конституціоналізму», що відображає трансформаційні процеси в сучасних правових системах та може слугувати основою для їх подальшого вдосконалення.

Результати дослідження. Конституціоналізм як багатовимірне явище правової дійсності потребує комплексного дослідження на перетині теорії держави і права та філософії права. Історично конституціоналізм формувався під впливом філософських ідей про справедливий суспільний устрій, права особистості та обмеження державної влади. Сучасне розуміння цього феномену не може обмежуватися виключно формально-юридичним аналізом конституційних норм та інститутів. Глибинне осмислення конституціоналізму вимагає звернення до його ціннісних основ та філософського підґрунтя. Поєднання методологічних підходів теорії держави і права та філософії права дозволяє виявити діалектичний взаємозв'язок між нормативним змістом конституційних положень та їхніми філософськими інтерпретаціями. Такий інтегративний підхід особливо актуальний в умовах сучасних трансформаційних процесів, що відбуваються у правових системах різних країн. Філософські основи конституціоналізму становлять той фундамент, на якому будується вся система конституційно-правових норм та інститутів.

Проблематика філософських засад конституціоналізму у контексті інтеграції теорії держави і права та філософії права активно досліджувалася такими вітчизняними та зарубіжними науковцями: М. Козюбра, С. Максимов, П. Рабінович, М. Савчин, О. Скрипнюк, Ю. Барабаш, С. Шевчук, Р. Авер'янов, Д. Вовк, А. Крусян, О. Петришин, О. Бориславська, Т. Подорожна, Ю. Разметаєва, В. Речицький, С. Погребняк, В. Тацій, Ю. Тодика, В. Шаповал, С. Шевчук, Дж. Ролз, Р. Дворкін, Ю. Габермас, М. Розенфельд, М. Тушнет, К. Шмітт, М. Крігер, Дж. Уолдрон, А. Шайо, Р. Беллалмі, Д. Дайзенхаус, М. Тропер, Д. Грімм, Дж. Коен, К. Санстейн.

Історична еволюція філософських засад конституціоналізму демонструє їх тісний зв'язок із загальним розвитком політико-правової думки. Теорії суспільного договору, розроблені мислителями доби Просвітництва, заклали основи розуміння конституції як суспільної угоди. Філософські ідеї Локка, Монтеск'є та Руссо щодо поділу влади, природних прав людини та народного суверенітету втілювались у перших конституційних актах. Подальший розвиток філософської думки збагатив конституціоналізм ідеями правової держави, громадянського суспільства та конституційної демократії. Утилітаристські, ліберальні та комунітаристські концепції справедливості запропонували різні філософські обґрунтування конституційних цінностей та принципів. Сучасні філософсько-правові теорії, зокрема концепції деліберативної демократії та комунікативної раціональності, сприяють переосмисленню традиційних уявлень про конституціоналізм [4, с. 88]. Теорія держави і права інтегрує ці філософські підходи у цілісну систему знань про конституційно-правові явища. Концептуальний аналіз філософських основ конституціоналізму дозволяє виявити його сутнісні характеристики, що залишаються незмінними попри історичні трансформації.

Легітимація конституційного ладу в плюралістичних суспільствах постає як важлива проблема, що потребує філософсько-правового осмислення. Конституційні системи мають забезпечувати баланс між універсальними принципами справедливості та різноманітними концепціями блага, що існують у суспільстві. Філософія права пропонує теоретичні моделі такого балансу, враховуючи плюралізм ціннісних орієнтацій громадян. Теорія держави і права, своєю чергою, досліджує інституційні механізми втілення цих моделей у конституційно-правовій практиці. Проблема легітимації конституційного ладу набуває особливої

гостроти в умовах культурного та світоглядного розмаїття сучасних суспільств. Конституційні системи мають бути достатньо гнучкими, щоб адаптуватися до цього розмаїття, але водночас зберігати свою нормативну цілісність. Інтеграція теорії держави і права та філософії права дозволяє розробити концептуальну модель «відкритого конституціоналізму», що забезпечує таке поєднання гнучкості та стабільності. Філософське осмислення проблеми легітимації доповнює формально-юридичний аналіз конституційних процедур та інститутів.

Трансформація основоположних принципів конституціоналізму в умовах глобалізації та цифровізації вимагає нових теоретичних підходів. Класичні уявлення про державний суверенітет зазнають суттєвих змін під впливом процесів транснаціоналізації права та формування наднаціональних правових систем [1, с. 18]. Філософія права пропонує концептуальне переосмислення суверенітету через призму глобальної справедливості та універсальних прав людини. Теорія держави і права, зі свого боку, досліджує практичні механізми реалізації суверенних прав в умовах глобалізаційних процесів. Цифровізація суспільних відносин породжує нові виклики для конституційних систем, пов'язані із захистом прав людини у цифровому просторі. Філософсько-правове осмислення цифрових прав та свобод доповнює теоретико-правовий аналіз відповідних конституційних гарантій. Інтеграція цих підходів дозволяє розробити цілісну концепцію «цифрового конституціоналізму», що відповідає викликам інформаційної епохи. Ця концепція враховує як нормативні, так і ціннісні аспекти конституційного регулювання цифрових відносин.

Концептуальна модель «динамічного конституціоналізму» виступає теоретичним результатом інтеграції підходів теорії держави і права та філософії права. Ця модель передбачає постійну взаємодію між конституційними нормами та їхніми філософськими інтерпретаціями в процесі суспільного розвитку. Теоретико-правові дослідження забезпечують розуміння формальної структури конституційних систем та механізмів їх функціонування. Філософсько-правова рефлексія розкриває ціннісний зміст конституційних норм та принципів у соціокультурному контексті. Динамічна взаємодія цих аспектів дозволяє конституційним системам адаптуватися до суспільних змін, зберігаючи при цьому свою нормативну цілісність [2, с. 35]. Модель «динамічного конституціоналізму» відображає діалектичний характер розвитку конституційно-правових явищ, що поєднує моменти стабільності та змінності. Така модель має не лише теоретичне, але й практичне значення, оскільки пропонує концептуальну основу для вдосконалення конституційних механізмів. Її імплементація у правову систему сприяє підвищенню адаптивності конституційних інститутів до нових суспільних викликів.

Практичне значення інтеграції теорії держави і права та філософії права для розвитку конституціоналізму проявляється в різних сферах правової системи. Конституційне правосуддя збагачується філософсько-правовою аргументацією, що доповнює формально-юридичний аналіз конституційних норм. Законодавчий процес отримує міцніше філософське підґрунтя, що підвищує легітимність прийнятих нормативно-правових актів. Правозастосовна практика органів державної влади стає більш осмисленою з точки зору конституційних цінностей та принципів. Юридична освіта та наука збагачуються міждисциплінарними підходами, що сприяють формуванню цілісного розуміння конституційно-правових явищ. Розвиток правової культури суспільства відбувається на основі філософсько-правового осмислення конституційних цінностей. Інтеграція теоретико-правових та філософсько-правових підходів сприяє підвищенню ефективності правової системи в цілому. Такий синтетичний підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку юридичної науки, що характеризуються посиленням міждисциплінарних зв'язків.

Перспективи подальшого дослідження філософських основ конституціоналізму пов'язані з поглибленням інтеграції теорії держави і права та філософії права. Актуальними напрямками наукових розвідок є філософсько-правове осмислення цифрової трансформації конституційних систем та її впливу на права людини [3, с. 79]. Значний потенціал має дослідження філософських засад конституційного правосуддя та його ролі у формуванні конституційних цінностей. Важливою сферою міждисциплінарного аналізу залишається

проблема співвідношення універсальних та культурно-специфічних аспектів конституціоналізму. Компаративні дослідження філософських основ конституціоналізму в різних правових системах дозволяють виявити спільні тенденції та національні особливості. Розробка теоретичних моделей «інклюзивного конституціоналізму» сприятиме вдосконаленню механізмів захисту прав меншин та вразливих груп. Філософсько-правове осмислення екологічних аспектів конституціоналізму відкриває нові перспективи для розвитку концепції сталого розвитку. Інтеграція цих напрямів досліджень збагатить як теорію держави і права, так і філософію права новими концептуальними підходами.

Аксіологічний вимір конституціоналізму найповніше розкривається через інтеграцію теорії держави і права та філософії права. Конституційні цінності виступають нормативним орієнтиром для всієї правової системи, визначаючи її цілісність та спрямованість. Філософсько-правовий аналіз дозволяє виявити глибинні смисли таких цінностей як людська гідність, свобода, рівність та справедливість. Теоретико-правовий підхід, своєю чергою, забезпечує розуміння механізмів їх нормативної об'єктивації в конституційному тексті та практиці. Взаємодія цих підходів дозволяє подолати розрив між формальним і змістовним розумінням конституційних цінностей. Особливої актуальності набуває філософсько-правове осмислення проблеми конкуренції конституційних цінностей та пошук балансу між ними. Інтеграція теорії держави і права та філософії права відкриває нові перспективи для розвитку конституційної аксіології. Такий синтетичний підхід збагачує методологічний інструментарій дослідження конституційних цінностей у контексті соціокультурних трансформацій.

Герменевтичний аспект конституціоналізму пов'язаний з проблемою тлумачення конституційних норм та принципів. Інтеграція теорії держави і права та філософії права дозволяє виробити комплексний підхід до конституційної герменевтики. Філософсько-правова герменевтика пропонує концептуальне розуміння процесу тлумачення як діалогу між текстом конституції та її інтерпретатором. Теоретико-правовий аналіз забезпечує методологічну строгість та системність у застосуванні різних способів тлумачення. Поєднання цих підходів сприяє формуванню збалансованої практики конституційного тлумачення, що враховує як букву, так і дух конституції. Важливою проблемою залишається пошук оптимального співвідношення між суддівською дискрецією та правовою визначеністю в процесі тлумачення. Філософсько-правове обґрунтування меж судового активізму доповнює теоретико-правовий аналіз відповідних процедурних гарантій. Інтеграція теорії держави і права та філософії права у сфері конституційної герменевтики має практичне значення для розвитку конституційного правосуддя.

Антропологічний вимір конституціоналізму розкривається через осмислення конституційної концепції людини. Інтеграція теорії держави і права та філософії права дозволяє виявити імпліцитні антропологічні уявлення, закладені в конституційних текстах [5, с. 22]. Філософсько-правова антропологія пропонує цілісне розуміння людини як суб'єкта права, що поєднує раціональні та емоційні, індивідуальні та соціальні аспекти. Теорія держави і права, своєю чергою, досліджує конкретні механізми правового захисту людської гідності та забезпечення вільного розвитку особистості. Взаємодія цих підходів дозволяє сформувати концепцію «конституційної антропології», що відображає комплексне розуміння людини в конституційному праві. Особливої актуальності набуває філософсько-правове осмислення проблеми співвідношення універсальних та культурно-специфічних аспектів конституційної концепції людини. Інтеграція теорії держави і права та філософії права відкриває нові перспективи для розвитку конституційної антропології. Такий синтетичний підхід має практичне значення для вдосконалення механізмів захисту конституційних прав і свобод людини.

Висновки. Проведене дослідження філософських основ конституціоналізму демонструє необхідність інтеграції методологічних підходів теорії держави і права та філософії права для цілісного розуміння цього феномену. Конституціоналізм як багатовимірне явище правової дійсності поєднує нормативні, інституційні та ціннісні аспекти, що потребують

комплексного аналізу. Історична еволюція філософських засад конституціоналізму відображає діалектичний взаємозв'язок між універсальними принципами справедливості та їх конкретно-історичними формами втілення. Запропонована концептуальна модель «динамічного конституціоналізму» передбачає постійну взаємодію між конституційними нормами та їхніми філософськими інтерпретаціями в процесі суспільного розвитку. Така модель дозволяє конституційним системам адаптуватися до соціальних змін, зберігаючи при цьому свою нормативну цілісність. Особливої актуальності набуває філософсько-правове осмислення проблем легітимації конституційного ладу в плюралістичних суспільствах, де співіснують різні концепції блага та справедливості. Трансформація основоположних принципів конституціоналізму в умовах глобалізації та цифровізації вимагає переосмислення класичних уявлень про суверенітет, громадянство та публічну сферу. Інтеграція теорії держави і права та філософії права відкриває нові перспективи для розвитку конституційної теорії та практики в контексті сучасних викликів.

Практичне значення інтеграції теоретико-правових та філософсько-правових підходів до дослідження конституціоналізму проявляється в різних сферах правової системи. Конституційне правосуддя збагачується філософсько-правовою аргументацією, що доповнює формально-юридичний аналіз конституційних норм. Законодавчий процес отримує міцніше філософське підґрунтя, що підвищує легітимність прийнятих нормативно-правових актів. Правозастосовна практика органів державної влади стає більш осмисленою з точки зору конституційних цінностей та принципів. Юридична освіта та наука збагачуються міждисциплінарними підходами, що сприяють формуванню цілісного розуміння конституційно-правових явищ. Аксіологічний, герменевтичний та антропологічний виміри конституціоналізму найповніше розкриваються саме через інтеграцію теорії держави і права та філософії права. Подальший розвиток цього напрямку досліджень дозволить збагатити методологічний інструментарій юридичної науки та вдосконалити конституційні механізми забезпечення прав і свобод людини. Таким чином, інтеграція теорії держави і права та філософії права є перспективним напрямом розвитку сучасного конституціоналізму, що відповідає викликам глобалізованого та цифрового суспільства.

Список використаних джерел:

1. Козюбра М. І. Верховенство права і конституціоналізм: проблеми співвідношення. *Право України*. 2022. № 4. С. 15–27.
2. Максимов С. І. Філософські засади конституціоналізму: антропологічно-комунікативний підхід. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. № 2. С. 34–48.
3. Петришин О. В., Погребняк С. П., Лук'янов Д. В. Правова доктрина як джерело права: філософсько-правовий вимір конституціоналізму. *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. № 2. С. 11–24.
4. Савчин М. В. Порівняльне конституційне право: філософсько-правові засади та методологія дослідження. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 3. С. 78–95.
5. Шевчук С. В. Основи конституційної юриспруденції: філософсько-правовий вимір. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 346 с.

